

ภาคผนวก ก

จากการทดลอง จะได้ปริมาณฝุ่น ซึ่งมีหน่วยเป็น กรัม / พื้นที่ / เวลา
 ดังนั้นจากมาตรฐาน ใช้หน่วย ดังนี้

(กรัม / ตารางเมตร / วัน)

ตาราง ก. 1

มาตรฐานปริมาณฝุ่น

ย่านที่อยู่อาศัย	0.0065 - 0.0130	กรัม / ตร.ม. / วัน
ย่านอุตสาหกรรมแบบเบาบาง	0.0100 - 0.0200	กรัม / ตร.ม. / วัน
ย่านอุตสาหกรรมแบบหนัก	0.0150 - 0.0350	กรัม / ตร.ม. / วัน
ปริมาณฝุ่นมากที่สุด	2.6	กรัม / ตร.ม. / วัน

ศัพท์ทั่วไปเกี่ยวข้อง

ฝุ่น ละอองไอ(aerosol)	อนุภาคของแข็งใหญ่กว่า Colloid และ ลอยอยู่ได้ในอากาศชั่วคราวหนึ่ง ได้จากการฟุ้งกระจายของของเหลวหรือของแข็งในตัวกลาง ซึ่งเป็นก๊าซ รวมความถึงหมอก คิวัน และละอองน้ำและอาจมีขนาด 100 ไมครอน ลงไปจนถึง 0.1 ไมครอน อนุภาคที่เล็กกว่า 5 ไมครอน สามารถลอย
ซีเมนต์	แขวนอยู่อย่างสมบูรณ์อนุภาคที่ใหญ่กว่า 5 ไมครอน จะตกลงสู่พื้น หรือซีเมนต์ลอยที่ปลดปล่อยมาจากไอเสียการเผาไหม้เชื้อเพลิง ได้แก่ เชื้อเพลิงที่เผาไหม้ไม่สมบูรณ์ และแร่ธาตุต่าง ๆ
หมอก	คือ ละอองไอ ซึ่งตัวฟุ้งกระจายเป็นของเหลว ในทางอุตุนิยมวิทยา หมอก คือ น้ำหรือ น้ำแข็งที่ฟุ้งกระจาย
ไอเสีย	ประกอบด้วยอนุภาคที่เกิดจากการกลั่นตัว (sublimation) หรือปฏิกิริยา เคมี ส่วนใหญ่แล้วขนาดเล็กกว่า 1 ไมครอน คิวันบุหรี่ยและไอระเหยของ โลหะออกไซด์ที่กลั่นตัวเป็นตัวอย่างหนึ่ง
ละอองน้ำ (mist)	การฟุ้งกระจายอย่างเบาบางของหยดเล็กๆ ของของเหลว ในทางอุตุนิยม- วิทยา ละอองน้ำ คือ การฟุ้งกระจายอย่างเบาๆ ของหยดน้ำ ซึ่งมีขนาด- ใหญ่พอที่หล่นลงมาจากอากาศละอองน้ำอาจมาจากการกลั่นตัวของก๊าซ หรือไอระเหย หรืออาจมาจากการกระจายตัวของของเหลว ด้วยการตีน้ำ พน หรือกวนให้เป็นฟอง
คิวัน	ได้แก่ อนุภาคเล็กๆ จากเชื้อเพลิง ซึ่งเผาไหม้ ไม่สมบูรณ์และลอยไปกับ อากาศ
การขัดสีโลหะ	มักจะก่อให้เกิดอนุภาคขนาดใหญ่กว่าหลายไมครอน อนุภาคที่เล็กกว่า นั้น (0.1 – 1 ไมครอน) เกิดจากการกลั่นตัวของไอระเหย
ฝุ่น PM10	คือ อนุภาคที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 ไมครอน เป็นอนุภาคที่ถูก ปลดปล่อยในรูปของการควบแน่น หรือทำให้เป็นผงละอองขนาดเล็ก ทั้ง ของแข็งและของเหลวที่ความดัน และอุณหภูมิที่ปกติ ประกอบด้วย สสาร ที่แตกต่างกัน และสามารถอยู่ในสภาพแขวนลอยในบรรยากาศ ได้จาก การกระทำของกระแสลม หรือ การสั่นสะเทือน และสามารถแขวนลอย ในบรรยากาศได้นานเนื่องจากมีความเร็วในการตกตัวต่ำ เพราะขนาด ของอนุภาคมีขนาดเล็ก

คุณสมบัติของอากาศ

อากาศบริสุทธิ์ประกอบด้วยไนโตรเจน 78.9% และออกซิเจน 20.94 % โดยปริมาตรส่วนที่เหลือ 0.97 % ประกอบด้วยคาร์บอนไดออกไซด์ ฮีเลียม อาร์กอน คริปตรอน ซีนอน ก๊าซอินทรีย์และอนินทรีย์ ซึ่งมีปริมาณเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์และเวลา โดยปกติมีไอน้ำอยู่ในอากาศประมาณ 1 – 3 % และประกอบด้วยฝุ่นละออง ซึ่งมีขนาดตั้งแต่ ขนาดหลายไมโครเมตร จนถึงหลายสิบล ไมครอน (ตารางที่ 2.1)

อากาศในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับอากาศในภูมิภาคและทั่วโลก มลสารในท้องถิ่นมักแพร่กระจายไปยังบริเวณบรรยากาศใกล้เคียงและส่งผลกระทบต่อคุณภาพอากาศในภูมิภาคหรือโลก ตัวอย่างเช่น ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และฝุ่นละออง ซึ่งเป็นผลจากการใช้เชื้อเพลิงของมนุษย์ ทำให้อุณหภูมิของโลกเพิ่มขึ้น

ตาราง ก.2 องค์ประกอบของก๊าซบริสุทธิ์ แหน่งที่ระดับน้ำทะเล

องค์ประกอบ	ร้อยละ	ส่วนในล้านส่วน
ไนโตรเจน	78.09	780,900
ออกซิเจน	20.94	209,400
อาร์กอน	0.93	9,300
คาร์บอนไดออกไซด์	0.0318	318
นีออน	0.0018	18
ฮีเลียม	0.00052	5.2
คริปตอน	.0001	1
ซีนอน	.000008	0.08
ไนตรัสออกไซด์	.000025	0.25
ไฮโดรเจน	.00005	0.5
มีเทน	.00015	1.5
ไนโตรเจนไดออกไซด์	.0000001	0.001

ตาราง ก.2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	ร้อยละ	ส่วนในล้านส่วน
ไอโซน	.000002	0.02
ซัลเฟอร์ไดออกไซด์	.00000002	0.0002
คาร์บอนไดออกไซด์	.00001	0.1
แอมโมเนีย	.00000	0.01

หมายเหตุ อัตราส่วนของก๊าซในตาราง อาจเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์และเวลาค่าที่แสดงให้เห็นถึงระดับของส่วนประกอบ

ที่มา : American Chemical Society (1969)

แหล่งกำเนิดอากาศเสีย ได้แก่

1. รถยนต์และยานพาหนะ
2. การใช้เชื้อเพลิงภายในบ้าน
3. การใช้เชื้อเพลิงภายในโรงงานอุตสาหกรรมและกระบวนการผลิต
4. การเผาขยะ
5. การผลิตพลังงานไฟฟ้า

มลสารในอากาศอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ อนุภาคมลสาร (Particulates) และไอระเหย (Vapour)

มลสารในอากาศ (Air Pollutants)

มลสารในอากาศ คือ สารใด ๆ ก็ตามในอากาศซึ่งมีผลเสียต่อสุขภาพของมนุษย์ หรือสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เป็นที่รังเกียจ หรือสารซึ่งมีผลเสียต่อการเป็นอยู่ของมนุษย์ โดยทางตรงหรือทางอ้อม สารนี้อาจเป็นก๊าซพิษ ไฮโดรคาร์บอน ซึ่งมีผลร้ายเรื้อรังต่อสิ่งมีชีวิต เนื่องจากตัวสารแต่ลำพัง หรือเมื่อรวมตัวกับสารอื่น หรือเป็นฝุ่นละอองที่นำรำคาญ และอาจมีผลร้ายเช่นกัน อาจเป็นกัมมันตภาพรังสี ซึ่งมองไม่เห็น แต่เป็นอันตรายต่อเซลล์ที่มีชีวิต มลภาวะอากาศ ไม่จำเป็นต้องทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยเท่านั้น เพียงแต่ปรากฏมีอยู่ในอากาศก็นับได้ว่าทำให้เกิดมลภาวะอากาศ (Smog) เกิดจากก๊าซและฝุ่นละอองรวมตัวกันในปริมาณมาก ก่อให้เกิดหมอกควัน ซึ่งบดบังแสงแดดอันจำเป็นต่อสิ่งมีชีวิตในโลกและขัดขวางการถ่ายเทความร้อน จากผิวโลกออก

สู่บรรยากาศในชั้นสูงขึ้นไปเป็นองค์ประกอบหนึ่งซึ่งยังผลให้เกิดสภาพ (Green House Effect)

อนุภาคมลสาร (Particulates)

ได้แก่ มวลสารใด ๆ ในบรรยากาศหรือไอเสีย ซึ่งอยู่ในสภาพของแข็งหรือของเหลวที่
อนุภาคมีและมีความดันปกติ ทั้งนี้ยกเว้นไอน้ำ อนุภาคมลสารมีขนาดตั้งแต่ 200 ไมครอน ลงไป
ลงถึงต่ำกว่า 0.1 ไมครอน คำที่ใช้เรียกทั่วไป ได้แก่ ฝุ่น ผง ละออง ชี้เถ้า หมอกควัน และสเปรย์
ขนาดของอนุภาคมลสารชนิดต่าง ๆ แสดงไว้ใน ตาราง ก.3

ตาราง ก.3 ขนาดทั่วไปของอนุภาคมลสาร

สาร	ขนาดใหญ่สุด ไมครอน	ขนาดเล็กสุด ไมครอน
ละอองน้ำ	500	40
ผงถ่านหิน	250	25
ฝุ่น	200	20
ฝุ่นโรงถลุงเหล็ก	200	1
ผงซีเมนต์	150	10
ชี้เถ้า	110	3
เกสรดอกไม้	60	20
หมอก	40	1.5
สปอร์ต้นไม้	30	10
แบคทีเรีย	15	1
ยากำจัดแมลงแบบผง	10	0.4
สีฟัน	4	0.1
สมีอก	2	0.001
ควันบุหรี่	1	0.01
ควันน้ำมัน	1	0.03
ควันซิงค์ออกไซด์	0.3	0.01
ควันถ่านหิน	0.2	0.01
ไวรัส	0.05	0.003

ที่มา : H.W. Parker (1977)

ภาคผนวก ข

การตรวจวัดปริมาณฝุ่นมีหลายวิธี

วิธีที่ 1

อุปกรณ์การทดลอง

1. แผ่นกระดาษสติ๊กเกอร์ขนาด 10 * 18 ซม. และ 10 * 46 ซม.
2. แผ่นเทียบสีขาว – ดำ มาตรฐาน
3. แวนขยาย (หรือกล้องจุลทรรศน์)

วิธีทดลอง

การทดลองนี้ให้เก็บตัวอย่าง 2 แบบ เปรียบเทียบกันคือ เก็บฝุ่นสะสมในแนวราบและฝุ่นแขวนลอยในอากาศ

1. เลือกวิธีที่ทำการทดลองแล้วบันทึกรายละเอียดของพื้นที่และกำหนดจุดเก็บตัวอย่างลงในพื้นที่เลือกบริเวณเก็บตัวอย่าง สถานที่ที่มีฝุ่นและรถยนต์ มอเตอร์ไซด์ ยานพาหนะต่าง ๆ ปล่องไฟ ถนน ฝุ่นจากอุตสาหกรรม ฝุ่นจากเหมือง โรงสี ฝุ่นจากการระเบิด ภูเขา ละอองเกสรดอกไม้ จุดเก็บตัวอย่างควรเป็นบริเวณเปิดโล่ง ไม่มีวัตถุอื่น (ผนังหรือรั้ว) ปิดกั้นทางลม จุดเก็บตัวอย่างควรเป็นตัวแทนพื้นที่ในบริเวณนั้นได้ ไม่ควรอยู่ใกล้กับแหล่งกำเนิด เพราะต้องการให้เป็นตัวแทนของบรรยากาศทั่วไปในพื้นที่นั้น
2. เก็บตัวอย่างในแนวตั้ง ทำเครื่องหมายเก็บตัวอย่างบนแผ่นสติ๊กเกอร์ ขนาด 10 * 46 ซม. ใช้กาทาแผ่นสติ๊กเกอร์ด้านหนึ่ง แล้วติดรอบวัตถุทรงกระบอก (เสากหรือท่อพลาสติก) แล้วแกะด้านที่เหลือออกเพื่อให้ผิวภาวสัมผัสและรับฝุ่นได้ ทิ้งไว้ 1 สัปดาห์ จึงเก็บตัวอย่างนำไปเปรียบเทียบกับแผ่นเทียบสีมาตรฐาน
3. เก็บตัวอย่างในแนวนอน นำแผ่นสติ๊กเกอร์ขนาด 10 * 18 ซม. ตีเป็นตาราง 8 ช่อง เก็บฝุ่นตกในพื้นที่ราบ 1 สัปดาห์ ดึงกระดาษออกทีละส่วน จากช่องแรกจนถึงช่องที่ 7 ส่วน Blank ไม่ต้องเปิดออก น้ำฝนอาจไม่มีผลต่อการเก็บตัวอย่าง
- 4.

วันที่ 1	วันที่ 2	วันที่ 3	วันที่ 4
วันที่ 5	วันที่ 6	วันที่ 7	Blank

แต่ถ้าวันที่เก็บมีฝนตกให้บันทึกไว้ด้วยหลังจากเก็บตัวอย่างแล้ว ให้นำใส่ในถุงพลาสติก ปิดมิดชิดแล้วไปวัดค่าความชื้นของสี

วิธีที่ 2

อุปกรณ์

อุปกรณ์สำหรับเก็บตัวอย่าง

1. ขวดเก็บตัวอย่างทรงกระบอกมีฝาปิดสนิท เส้นผ่านศูนย์กลาง 13 เซนติเมตร สูง ประมาณ 20 เซนติเมตร
2. ขาดังขวด ประกอบด้วย ท่อเหล็ก เส้นผ่านศูนย์กลาง $\frac{3}{4}$ นิ้ว ยาว 15.2 เมตร มีเกลียวต่อตะแกรงสูง 30 ซม.

อุปกรณ์สำหรับการตรวจวิเคราะห์

1. เครื่องใช้ไฟฟ้าละเอียด (Analytical Balance) มีความละเอียด 0.1 มก.
2. ตู้อบที่ควบคุมอุณหภูมิได้ (Hot air oven)
3. ตู้ควบคุมความชื้น (Desiccator)
4. อ่างปรับอุณหภูมิ (Water Bath) ชนิด 6 หรือ 12 หลุม
5. คีมหนีบด้วยระเหย (Tong)
6. ถ้วยแก้วระเหย (Dish) ความจุ 170 – 200 มล.
7. ตะแกรงร่อนพลาสติกขนาดรู 20 เมช (Mesh)
8. กระบอกล้างน้ำกลั่น
9. แท่งแก้วคน (Stiring rod with polishman)
10. เตาหยออสลายอนุภาค (Hot Plate)
11. กระดาษกรองทึบกรวด (Glass microfiber Filters)
12. Atomic Absorption Spectrophotometer

สารเคมี สำหรับการตรวจวิเคราะห์

1. กรดไนตริก เข้มข้น 65 เปอร์เซ็นต์
2. กรดไนตริกเจือจาง 0.1 โมลาร์ : ปิเปตกรดไนตริกเข้มข้น จำนวน 7.14 มล. เติมน้ำกลั่นจนมีปริมาตรครบ 1 ลิตร
3. สารละลายไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ เข้มข้น 35 เปอร์เซ็นต์
4. สารละลายผสม ระหว่างกรดไนตริก และ สารละลายไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ : ปิเปตไนตริกเข้มข้น 50 มล. และ ไฮโดรเจนออกไซด์ 2 มล. ผสมเข้าด้วยกัน ปรับจนมีปริมาตร 1 ลิตร ด้วยน้ำกลั่น
5. น้ำกลั่นแบบขจัดไอออนแล้ว
6. สารฆ่าเชื้อรา

หมายเหตุ

1. หาปริมาณฝุ่นอย่างเดียว ใช้น้ำกลั่นธรรมดา
2. หาปริมาณฝุ่น และ โลหะในฝุ่น ใช้น้ำกลั่นที่ขจัดไอออนแล้ว

การตรวจวิเคราะห์

การเตรียมด้วยระเหย

1. ทำความสะอาดด้วยระเหย ด้วยกรดล้างแก้ว น้ำประปา และ น้ำกลั่น ตามลำดับ หรือถ้าจะวิเคราะห์หาปริมาณโลหะในฝุ่นให้ล้างด้วยดีเทอร์เจน หลังจากนั้น แช่ในกรดไนตริก และล้างด้วยน้ำกลั่นแบบขจัดไอออนแล้ว
2. ออบในเตาอบ อุณหภูมิ 100 – 110 องศาเซลเซียส 3 – 4 ชั่วโมง
3. นำด้วยที่อบใส่ในตู้ดูดความชื้น ทิ้งไว้ให้เย็น
4. ชั่งน้ำหนักบนเครื่องชั่ง ทศนิยม 5 ตำแหน่ง ทำการบันทึก
5. นำด้วยมาชั่งอีกครั้ง ถ้า น้ำหนักต่างกันไม่เกิน 0.0005 กรัม แสดงว่าน้ำหนักของด้วยระเหยที่เตรียมมาใช้ได้

วิธีการเตรียมตัวอย่างเพื่อหาปริมาณฝุ่น

1. ฉีดน้ำกลักรอบๆผนังภาชนะเก็บฝุ่น เพื่อชะฝุ่นที่ติดตามผนังของภาชนะ แล้วใช้แท่งแก้วปาดคน หรือ เขี่ยฝุ่นที่ติดบริเวณภาชนะ
2. เทสารละลายตัวอย่าง จากข้อ 1 ลงในด้วยระเหยที่ทราบน้ำหนักแล้ว โดยเทผ่านตะแกรง ขนาด 20 mesh เพื่อกำจัดใบไม้ ซากแมลงต่างๆ
3. ชะตัวอย่างภาชนะ เก็บตัวอย่าง 2 – 3 ครั้ง จนภาชนะสะอาด
4. นำด้วยระเหยแห้งที่บรรจุตัวอย่าง ไปตั้งบนอ่างปรับอุณหภูมิ ที่อุณหภูมิ ประมาณ 100 – 110 องศาเซลเซียส แล้วระเหยจนแห้ง
5. นำด้วยสารละลายที่แห้งแล้ว เข้าตู้อบ ที่ อุณหภูมิประมาณ 103 องศาเซลเซียส เพื่ออบให้แห้ง แล้วจึงชั่งหาน้ำหนักฝุ่น ซึ่งขั้นตอนการทำ เหมือนกับการเตรียมด้วยระเหยในข้อ 4.1
6. คำนวณน้ำหนักฝุ่น จากผลต่างระหว่างน้ำหนักด้วยที่มีตัวอย่างฝุ่น กับ น้ำหนักด้วยเปล่า
7. รายงานผลการวิเคราะห์ ในหน่วย น้ำหนัก / พื้นที่ปากภาชนะ / ระยะเวลาที่เก็บ

ภาคผนวก ค

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

A Study on the characterization of dustfall

การศึกษาฝุ่นตกบริเวณรอบ ๆ โรงงานซีเมนต์ในประเทศตุรกี เป็นการศึกษาลักษณะเฉพาะของอนุภาคสารหลัก ๆ ได้แก่ พวกที่ละลายน้ำได้ พวกที่ไม่ละลายน้ำ พวกที่เผาไหม้ได้ และพวกที่ไม่เผาไหม้ และการศึกษามลพิษของฝุ่นรวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง เช่น ด้านอุตุนิยมวิทยา ลักษณะพื้นที่ ฤดูกาล ส่วนประกอบเกี่ยวกับเคมีและแร่ธาตุ ทำการศึกษาทดลอง 7 ตัวอย่าง ใช้เวลา 15 เดือน พบว่าอัตราการของฝุ่นนอกพื้นที่เฉลี่ย 36.37 gm^{-2} ต่อเดือน อัตราการตกสำหรับอนุภาคที่ไม่ละลายน้ำ (ในน้ำ) และที่เผาไหม้ได้ (ที่ 900°C) เป็น 26.29 และ 8.51 gm^{-2} ต่อเดือน ตามลำดับ สำหรับค่า pH ค่อนข้างที่จะมีความเป็นด่าง ในช่วงฤดูร้อน pH จะมีค่า 8.63 ในฤดูหนาว pH จะมีค่า 6.49 การลดลงของ pH อาจมีผลมาจากความเป็นกรดจาก SO_2 ที่เกิดจากกระบวนการเผาไหม้ Ca, Si, Al, และ Fe จัดเป็นส่วนประกอบหลักของอนุภาค โดยส่วนประกอบทั่ว ๆ ไปจะคล้ายกับซีเมนต์ หรือวัสดุดิบของตัวมันเอง สำหรับอัตราส่วนของโลหะหนัก ได้แก่ Pb, Mn, Ni และ Co พบว่าค่าสูงสุดของตะกั่วที่พบมีค่าเท่ากับ 3600 mg/kg

Characteristic and constituent composition of Harmattan dust falling in Northern Nigeria

ระหว่างปี 1984 – 1985 ในช่วงฤดูที่เกิดลม Harmatan ในการศึกษาจะเก็บฝุ่นตกทั้งหมด 6 แห่ง ในบริเวณ Zariz – Kano ในตอนเหนือของประเทศไนจีเรีย โดยเริ่มต้นในเดือน พ.ย. 1984 ถึงปลายเดือน มี.ค. 1985 พบว่าค่าเฉลี่ยของฝุ่นตก 6 แห่ง เท่ากับ 580 kg/ha ฝุ่นตกทั้งหมดระหว่างฤดูมีประมาณ $700 - 1000 \text{ kg/ha}$ ส่วนประกอบของฝุ่นประกอบด้วย ดินเหนียว (ขนาดเล็กกว่า $2 \mu\text{m}$) 25% โคลน (ขนาด $2 - 5 \mu\text{m}$) 57% ส่วนที่เหลือเป็นทรายละเอียด ฝุ่นมีค่า pH และค่าการแลกเปลี่ยนประจุ บวกสูง และประกอบด้วย extractable P และ อินทรีย์วัตถุ และ exchangeable Ca, Mg, K และ Na แต่มี extractable Al และ exchangeable acidity เป็นส่วนน้อย

Atmospheric dustfall deposits in Varanasi City

เกี่ยวกับเดือนที่มีการเปลี่ยนแปลงความเข้มข้นของฝุ่นตก ซึ่งเป็นการศึกษาในเมือง varanasi ประเทศอินเดีย ระหว่างปี 1988 สำหรับการเก็บตัวอย่างฝุ่นได้ใช้เครื่อง special dustfall ซึ่งตั้งอยู่ใน 3 สถานที่ที่มีความแตกต่างกัน โดยมีความสูงเหนือพื้นดินประมาณ 20 เมตร และบริเวณรอบนอกเมืองฝุ่นที่เก็บได้จะวิเคราะห์ทางเคมี การเปรียบเทียบได้เปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ และสรุปได้ว่า ค่าความเข้มข้นของฝุ่นตกสูงที่สุดพบที่ Parav และค่าต่ำสุดพบที่ Banaras Hindu University สำหรับฤดูกาลพบว่ามีผลต่อความเปลี่ยนแปลงของความเข้มข้นเช่นเดียวกัน